

Základní škola sv. Voršily v Olomouci
Aksamitova 6, 772 00 Olomouc

Staré řecké báje a pověsti

Závěrečná práce

Autor: Šimon Gabriel, Martin Pavel

Třída: IX

Vedoucí práce: Mgr. Alena Nováčková

Olomouc 2013

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Řecké báje.....	4
2.1. Etymologie slova báje	4
2.2. Vznik světa podle řeckých bájí	4
2.3. Stvoření člověka (báj o Prométheovi).....	5
2.4. Svět antických bájí	6
2.5. Řečtí bohové.....	7
2.6. Řečtí hrdinové	10
2.7. Příšery	13
2.8. Filmové zpracování.....	19
3. Závěr	20
4. Použitá literatura	21
5. Summary	22

1. Úvod

Jako absolventskou práci jsme si toto téma vybrali, protože jsme oba dva četli knihy a viděli jsme filmy, které se řeckými bájemi zabývají, a připadalo nám zajímavé se o řeckých bájích dozvědět něco víc. Třeba jak vznikl konkrétně svět, nebo kdo to byl Kronos. Také nám přišlo toto téma zajímavé, protože o řeckých bájích mají lidé většinou omezené informace a moc o nich neví. Ve starém Řecku lidé uctívali antické bohy dávno před vznikem světových náboženství a díky nim a k jejich počtě vznikla řada kulturních památek a uměleckých děl. Například v té době vznikla slavná socha Dia, nádherné chrámy postavené k uctění antických bohů jako Artemidin chrám v Efezu nebo Apollónův chrám v Thermónu a také Homérovo dílo Ilias a Odyssea. Proto jsme se tedy rozhodli napsat absolventskou práci na téma staré řecké báje a pověsti.

2. Řecké báje

2.1. Etymologie slova báje

Slovo báje (mýtus) v literatuře znamená obvykle epické vypravování o nadpřirozených bytostech, které si primitivní člověk vytvářel ve své hlavě, a kterými se snažil vysvětlit nepochopitelné jevy.

Řecké báje si tedy kolektivně vytvořil řecký lid, aby si vysvětlil jevy, kterým sám nerozuměl.

2.2. Vznik světa podle řeckých bájí

Na úplném začátku byl nekonečný prostor, který se nazýval Chaos. Z něho povstala věčná tma Erebos a temná noc Nyx. Z jejich spojení vzniklo věčné světlo Aithér a světlý den Hémerá. Potom Chaos stvořil dvě mocné síly, Zemi Gaiu a lásku Eróta. Země se spojila s dnem a porodila temné podsvětí Tartaros. Další jejich děti byly Úran (nebe) a Pont (oceán). Gaia se svými syny potom zplodila čtyři další děti.

Po Chaosu se vlády nad světem ujal Úranos a vzal si Gaiu za ženu. Měl s ní dvanáct dětí, tzv. Titánů (Ókeanos, Koios, Kríos, Hyperíon, Iapetes, Kronos, Theii, Rheiu, Mnemosynéu, Foibíi, Themis, Thethys). Titáni žili nad zemí a měli za úkol chránit svého otce (Úrana). Gaia potom ještě porodila tři obry (Kotta, Briarea a Gýga). Úrános byl ale znechucen jejich ošklivostí a svrhl je do Tartaru. Z toho důvodu Gaia přesvědčila Titány, aby Úrana svrhli. Její nejmladší syn Kronos ji poslechl a zbavil Úrana moci (mužství). Z krve svrženého Úrana potom Gaia zplodila obry (Giganty, Erinye) a tři Kyklópy (Bronta, Steropa a Arga).

Kronos si vzal za ženu svoji sestru Rheiu a stal se třetím vládcem světa. Měli spolu nejvýznamnější řecké bohy (Zeus, Poseidon, Hádes, Hestia, Deméter a Héra). Naneštěstí Kronos všechny své děti snědl, protože se obával ztráty moci. Rheiu to zarmoutilo a tak svého třetího syna Dia schovala na Krétě, kde jej opatrovaly Nymfy (Adrasteia a Ídaia) a strážili horší démoni Kúrétí. Když Zeus vyrostl, donutil svého otce Krona vyvrhnout své sourozence a utkal se s ním o moc nad světem. Válka trvala deset let. K Diovi se přidali ostatní sourozenci,

Kyklóповé, Hekatoncheirové a někteří Titáni, které Zeus osvobodil z Tartaru. Kronos prohrál a s ostatními Titány a Giganty byl svržen do Tartaru. Diova babička Gaia pak s Tartarem zplodila obludného stohlavého obra Týfóna, aby Dia zabil. Zeus ho ale po těžkém boji porazil. Se svými bratry se potom rozdělil o vládu nad světem. Zeus se stal pánem nebes a země, Poseidon vládcem moře a oceánů a Hádes pánem podsvětí.

2.3. Stvoření člověka (báj o Prométheovi)

Člověka stvořil Titán Prométheus, který mimo jiné také bojoval na straně Dia v bitvě proti Kronovi. Stvořil ho z hlíny a bohyně jasného rozumu a moudrosti Athéna mu vdechla duši. Lidé ale neuměli ze začátku rozum používat, proto je Prométheus učil číst, psát, mluvit a tvořit. Později si ale Prométhea zavolal bůh Zeus a přikázal mu, ať naučí lidi uctívat bohy a dávat jim oběti, které si sám vybere. Diovi se jednoho dne ale oběť zdála nedostatečná, a proto za trest sebral lidem oheň, takže se nemohli ohřát, ani si opéct maso. Jediné místo, kde byl oheň, byl Olymp. Prométheovi bylo lidí líto, a tak se rozhodl ukrást oheň z Olympu a darovat jim ho zpátky. Dia to strašlivě rozčílilo, a proto nechal boha kovářství Héfaišta stvořit krásnou dívku Pandoru a daroval jí skříňku, kterou nesměla otevřít. Pandora ale byla strašně moc zvědavá a skříňku otevřela, načež z ní vyletěly do světa všechny nemoci, zlo, nenávist a poslední malinká věc, naděje. Tím se Zeus pomstil lidem, ale ještě musel potrestat Prométhea za to, co udělal. Proto ho nechal přikovat ke skále Kavkaz, kam každý den přiletěl orel a vykloval mu játra, která mu zase přes noc dorostla. Po dlouhém čase, kdy trpěl strašlivou bolestí, ho naštěstí zachránil Hérakles, syn Dia, který prostřelil orlu krk. Zeus se nad Prométheem slitoval a už ho znovu nikam přikovat nenechal. Za trest ale musí Prométheus, stvořitel lidí, nosit prsten s kouskem hory, ke které byl přikován. Na jeho památku dodnes lidé nosí prsteny.

2.4. Svět antických bájí

Středem dění se stala hora **Olymp**, sídlo hlavních olympských bohů. Paláce, ve kterých bohové bydlí, postavili obří Titáni Kyklopové na oplátku vysvobození z Tartaru. Na horu se vcházelo bránou z oblaků a hlídali ji méně významné bohyně ročních období. Všechny sochy a zbroje pro bohy ukoval bůh Hefaistos, syn Diův.

Druhým významným místem se stalo **Podsvětí**, protože Řekové věřili v posmrtný život. Po své smrti měli plout po řece Styx, přes kterou je převáděl převozník Cháron. Potom měli jít k bohu Hádrovi, aby rozhodl o jejich osudu.

Pokud žili celý svůj život dobře, přinášeli bohům dostatečné oběti a uctívali je, mohli skončit na Elysejských polích (v ráji) odkud se mohli dostat zpátky na zem a žít druhý život.

Jestliže se třikrát vrátili na Elysejská pole, mohli zbytek života strávit na nádherných Ostrovech požehnaných, nejkrásnějším místě na světě (až na Olymp, protože ten je nejlepší...)

Pokud však žili svůj život špatně, většinou skončili na Asfodelové louce, kde strávili celý zbytek života jako bloumající duše. Ti největší hříšníci však skončili v Tartaru, kde pro ně byla připravena nekonečná muka.

2.5. Řeční bohové

Centrem všeho byli bohové, kterým se lidé klaněli, kterým obětovali. A největší moc měli Olympští bohové.

Zeus je vládce všech bohů a je z nich nejmocnější. Jeho rodiče byli Titáni Kronos a Rheia. Má bratry Háda, Poseidóna a tři sestry Démétér, Hestiu a Héru (která je jeho manželkou, má s ní 2 děti). Má celkem 32 dětí. Jeho atributy (symboly, artefakty) jsou štít, zvaný aigis, žezlo a trůn. Je to bůh hromů a blesků (počasí). Říká se, že i kdyby se všichni bohové proti němu spojili, tak by ho nepřemohli.

Poseidon je Diův bratr. Má dva syny. Vládne mořím a oceánům. Jeho atributy jsou trojzubec, ryba a kůň.

Hádés je také Diův bratr. Nemá žádné děti. Vězní duše zemřelých v podsvětí. Vládne podzemnímu bohatství. Jeho atributy jsou roh hojnosti a kouzelná přilba.

Héra je Diova manželka, a zároveň jeho sestra. Je bohyní manželství a zrození. Jejími atributy jsou lilie, kráva a páv.

Athéna je Diova dcera. Je to bohyně zručnosti, umění, míru a války. Je patronkou Athén. Zrodila se z Diovy hlavy potom, co snědl Métidu (bohyni rozumu). Jejími atributy jsou šíp, kopí, olivovník a sova.

Afrodité je manželkou Héfaista. Je to bohyně smyslné lásky, smíchu a krásy. Je brána za nejkrásnější z bohyň. Buď je dcera Dia, nebo se zrodila z mořské pěny, poté co na ni dopadly genitálie vykleštěného Úrana. Jejími atributy jsou labuť, vrabec a holubice.

Héfaistos je syn Dia a Héry a je pánem ohně, sopek a kovářské práce. Je velký umělec. Jeho atributem je kovadlina.

Apollón je také Diův syn. Vystupuje jako bůh slunečního světla, věštby, nemocí a uzdravení. Je partonem vědy. Jeho atributy jsou vavřík, luk, lyra, delfin a havran.

Dionýsos je syn Dia a Héry. Je bohem vína, plodnosti a divadla. Jeho atributy jsou vinná réva, břechťan, panter, thyrsos (hůl obrostlá vinnou révou a

břečťanem) a roh hojnosti.

Hermés je Diův syn. Je bohem řečníků, obchodníků a zlodějů. Je poslem bohů a průvodcem zemřelých. Jeho atributem je okřídlená berla ovinutá hady.

Artemis je Diovou dcerou. Je bohyní lovu, zvířat, rostlin a dětí. Je patronka Amazonek (kmen bojových žen). Jejími atributy jsou cedr a laň.

Árés je synem Dia a Héry a milenec Afrodity. Je krutým bohem války. Jeho atributem je sup.

Hestia je to Diova sestra a je nejlaskavější ze všech bohů. Je bohyní domácího krbu. Nevystupuje v žádném příběhu. Její atributem je oheň.

2.6. Řeční hrdinové

Řeční hrdinové hrají v podstatě tu nejdůležitější roli v řeckých bájích, protože se neustále potýkají s rozlobenými bohy a se strašlivými monstry, které většinou stejně zabijí. Dodnes existuje řada přirovnání o řeckých hrdinech například Achillova pata, nebo silný jako Hérakles.

Hérakles

V římské mytologii je nazýván Herkules. Byl synem Dia a smrtelné ženy Alkmény. Už od dětství byl velmi silný. Jednou ho učitel hudby tak naštvál, že jej Hérakles svrhl ze skály. Zeus ho potrestal tak, že musel odejít do hor k pastevcům. Poté, co osvobodil Théby od Mínyů, si ho povolal jeho příbuzný zbabělý král Eurysteus. A protože byl rodem starší, musel Hérakles vykonat 12 prací (např. zabít hydru, vyčistit Augiášovy chlévy, přinést zlatá jablka Hesperidek, dovést psa Kerbera...), které mu král uložil. Poté, co je vykonal, dostal volnost. Oženil se s Deianeou. Jednou šli spolu přes řeku, přes kterou převáděl zlý kentaur. Když se chtěl chopit jeho ženy, Hérakles ho zabil, ale jeho žena si vzala od kentaura jeho krev pod záminkou, že je to lék na nevěrnost, ale byl to smrtící jed. Potom žena pokropila jedem Héraklovy nové šaty. Ten v krutých bolestech zemřel. Za jeho skutky ho bohové vzali mezi sebe na Olymp.

Perseus

Syn Dia a Danaé. Jeho dědeček, král Akrisios, ho dal i s jeho matkou (svou dcerou) vhodit do moře, protože se bál věštby, která říkala, že ho zabije jeho vnuk. Naštěstí je ale vylovili rybáři a král tamější země přijal Danaé za svou ženu. Protože se král bál o svůj trůn, poslal Persea pro hlavu Medúsy a myslel, že Perseus na cestě zahyne. Ale díky božským darům (střevícům k létání, kouzelné mošně a přilbě neviditelnosti) Perseus Medúze hlavu usekl, vrátil se do království a stal se králem.

Théseus

Byl synem krále Aigeuse, který vládl Athénám. Jakmile vyrostl, vyrazil na Krétu zabít Minotaura, protože Athény tenkrát podléhaly králi Mínosovi a musely každý devátý rok poslat na Krétu sedm chlapců a sedm dívek jako pokrm pro Minotaura. Théseus se přidal mezi čtrnáct vylosovaných a společně s Mínosovou dcerou, která mu dala klubíčko vlny, aby se v labyrintu neztratil, obludu zabil. Tak osvobodil Athény a stal se králem.

Iáson

Byl synem nástupníka trůnu Aisóna, kterého jeho mladší bratr připravil o moc. Ve svých 20 letech se Iáson vydal požádat o svůj trůn. Král Peliás mu však řekl, že mu ustoupí, až mu z Kolchidy přinese zlaté rouno. Iáson svolil a s nejlepšími řeckými hrdiny (Héraklem, Thezeem, ...) se vydal do Kolchidy. Tamější král mu ale řekl, že mu rouno vydá jen pod podmínkou, že brzy ráno zkrotí dva ohnivé býky, zorá s nimi pole, od brázd zaseje dračí zuby a až z nich vyrostou bojovníci, musí se s nimi utkat a přežít. Iáson s pomocí královny dcery Médey zadanou práci vykonal a zlaté rouno si odveze domů.

Achilles

Byl synem bohyně Thebis a krále Pélea. Jeho matka ho hned po narození vykoupala v podsvětní řece Styx. Díky tomu byl nezranitelný, až na patu, za kterou ho jeho matka držela. Bojoval v Trojské válce, kde zabil hlavního velitele Tróji Hektora (velitele a zástitu Tróje). Když však po bitvě odcházel z bojiště, Paris (bratr Hektora), zbaběle schovaný v křoví, prostřelil Achillovi šípem patu. Achilles na místě zemřel.

Odysseus

Byl to ithacký král, který byl jako jeden z mála hrdinů člověk. Jeho dobrodružství začínají tím, že když se vracel domů z trojské války, kterou Řekové vyhráli jen díky jeho nápadu s trojským koněm, ztroskotali na ostrově, který patřil Kyklopovi. Kyklop je samozřejmě chtěl sníst, bohužel se mu to nepodařilo a Odysseus mu vypíchl oko. To rozhněvalo Kyklopova otce, boha moří Poseidona, který se mu všelijak snažil překazit návrat domů k jeho ženě Penelopé. Odysseus na své cestě domů tedy zažíval všelijaké útrapy, například s Kirké, která proměnila jeho kamarády na vepře, nebo se Sirénami, které je lákaly svým kouzelným hlasem. Nakonec se mu ale podařilo všechny Poseidonovy nástrahy překonat a vrátit se domů, kde musel podstoupit zkoušku síly, aby si mohl vzít zpátky svoji milovanou, o kterou měli mezitím zájem jiní muži.

2.7. Příšery

Vznik příšer

Nejprve Gaia (země) zplodila s Pontem (oceánem) čtyři děti (Nérea, Thauga, Kétó, Forkyse). Kétó se spojil s Forkysem a stvořili příšery: forkydy (Echidna, Skyla a Ládona), gorgony (Medúsu, Sthennoa a Euryala), graie (Pemfředa, Enya a Deina) a sirény.

Gaia se potom rozhodla zplodit další příšery s Tartarem (temným podsvětím). Měla s ním Pythona, Echydu a Tyfóna. Echidna se spojila s Tyfónem a vznikly další známé příšery, například Kerberos, Lernská hydra, Orthos a Chiméra. Orthos poté zplodil se svou matkou Echidnou, Nemejského lva a Sfingu. Mezi příšery také řadíme harpie, které byly stvořeny Pontem a Élektrou, dcerou prvních Titánů.

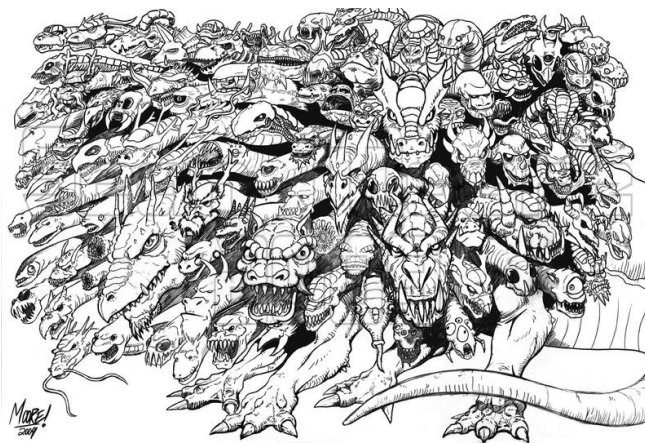
Echidna

Byla napůl krásná žena a napůl skvrnitý had. Žila mezi Arimi v hluboké jeskyni. Za muže měla příšeru Týfóna. Živila se lidským masem, které pojídala ještě za syrova. Měla mnoho dětí, bohužel ji ale zabil ve spánku stooký obr Argos.

Ládon

Byl obludný stohlavý drak, který uměl mluvit mnoha jazyky a nikdy neusnul, proto také hlídal zlatá jablka v zahradě Hesperidek. Nakonec ho naneštěstí zabil polobůh Hérakles, který mu protnul krk šípem při jednom ze svých úkolů.

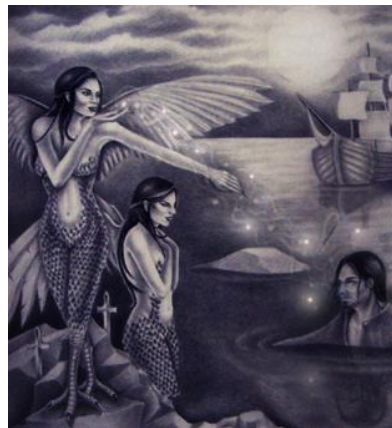
Medúsa

Patří mezi Gorgony a má dvě sestry, které ještě žijí. Ze začátku byla nádhernou dívkou, ale na ohavnou příšeru ji proměnila bohyně Athéna, protože měla poměr s Poseidonem v jejím chrámě. Medúsa měla hadí tělo, místo vlasů zmije, obrovské tesáky a promáčkнутý nos. Navíc měla schopnost proměnit pohledem cokoli živého na kámen. Později však byla zabita Perseem, který její hlavu využil při boji s Krakenem, když zachraňoval Andromedu.

Sirény

Byly překrásnými pěvkyněmi a svým neodolatelným hlasem lákaly námořníky ke svému ostrovu, kde ztroskotali. Vypadaly stejně jako mořské panny, tedy až na to, že měly křídla. Setkal se s nimi například Odysseus, který je ovšem přehytračil tak, že přikázal námořníkům, ať si zacpou uši. A sám se nechal přivázat ke stěžni, protože si je chtěl poslechnout.

Pýthón

Byl hrozný šupinatý drak s hadím tělem. Žil v temné úžlabině u Delf. Později byl ale zabit Apollonem a na místě, kde žil, byl postaven chrám na Apollonovu počest.

Tyfón

Byl obr se stovkou dračích hlav a s hlasem člověka, psa a býka. Stvořila ho Gaia (země) a dala mu za úkol zničit samotného Dia jako pomstu za svržení Titánů. Zeus ho po krutém boji pomocí blesků přemohl a svrhl navždy do Tartaru.

Hydra

Měla hadí tělo a devět dračích hlav. Hlava Hydry je nesmrtelná, proto když s ní bojoval řecký hrdina Hérakles, musel pokaždé, když jí useknul hlavu, její krk vypálit ohněm, jinak by jí totiž useknutá hlava znovu dorostla a k tomu by jí narostla ještě jedna navíc.

Kerberos

Byl obrovský trojhlavý pes, který měl místo vlasů hady. Jeho úkolem bylo strážit bránu podsvětí, před těmi, kdo z něho chtěli utéct, nebo před těmi, kteří do něj chtěli vstoupit a nebyli mrtví. Setkal se s ním například hrdina Hérakles, který měl za úkol ho dovést až ke králi Eurystheovi. Nebo také Orfeus, který ho očaroval svým kouzelným zpěvem.

Orthos

Byl strašlivý dvouhlavý pes. Když měl Hérakles za úkol přivést králi Eurystheovi Géryonovo stádo, byl Orthos jeden ze tří strážců. Další jeho strážce byl trojhlavý obr Géryonés, kterému stádo patřilo, a další obr Eurytión. Pes Orthos bránil svěřená stáda tak zuřivě, že přitom přišel o život.

Chiméra

Byla strašlivá příšera, která měla hlavu lva, tělo kozy a hadí ocas. Uměla chrlit na své nepřátele oheň a byla také strážcem podsvětí. Nakonec ji zabil hrdina Bellerofontés, který létal na Pegasovi, okřídleném koni. Ze začátku po ní marně vystřelil několik šípů a nakonec ji zabil tak, že jí střelil do krku olověný šíp a ten se jí v chřtánu roztavil a spálil jí vnitřnosti.

Nemejský lev

Byl obrovský a neporazitelný lev. Žil v temné jeskyni a jeho koníčkem bylo chytat mladé ženy a lákat na ně mladíky, kteří je chtěli vysvobodit.

Porazil ho až hrdina Hérakles, který ho přelstil tak, že ho vlákal do jeskyně, kde ho ve tmě omráčil kyjem a poté uškrtil. Potom ho stáhl z kůže, a protože lvova kůže byla tak tvrdá, že ji nemohl porušit obyčejný meč, použil lvův tesák. Hérakles pak nosil lví kůži místo brnění.

Sfinga

Bylo obrovské monstrum s ženskou hrudí a hlavou, lvím tělem, hadím ocasem a s ptačími křídly. Celý svůj život se bavila tím, že kolemjdoucím lidem kladla hádanky. Prý měla umřít, až někdo její hádanku uhádne. Pokud ji však neuhodl, Sfinga ho roztrhala. Hádanku se později podařilo uhodnout Oidipovi. Sfinga se poté vrhla do moře, kde utonula.

Harpyje

Měly ptačí těla a hlavy ošklivých žen.

Kraken

V řeckých bájích o něm zmínka přímo není, ale podle filmu Souboj Titánů ho stvořil Hádes ze svého masa, a díky němu se Olympanům podařilo porazit Titány vedené Kronem. Krakena nakonec porazil polobůh Perseus, Diův syn, který Krakenovi ukázal hlavu Medúsy.

2.8. Filmové zpracování

Mezi první filmy o řecké mytologii patří Souboj Titánů natočený v roce 1981 režisérem Desmondem Davisem, který vypráví upravený příběh o Perseovi, kterého si zahrál Harry Hamlin.

V roce 2010 byl natočen stejnojmenný remake režisérem Luisem Lettieriem a Perseem v podání Sama Worthingtona, který původní film překonal ve všech bodech.

V roce 2010 byl také natočen film Percy Jackson Zloděj blesku, který je z naší doby, a ve kterém je hlavním hrdinou Poseidonův syn Percy (Logan Lerman). V tomto filmu se objevuje spousta antických příšer například Minotaurus (člověk s býčí hlavou), Hydra, nebo Medúsa. Film režíroval Chris Lerman.

V roce 2012 byl natočen 2. díl Souboje titánů s názvem Hněv titánů. Perseův příběh zde pokračuje válkou proti Hádovi, později i samotnému Kronovi. Tento film je dost nerealistický, protože v něm umře Zeus.

3. Závěr

Kultura starověkého Řecka je stále významnou složkou v moderním umění. Setkáváme se s důkazem toho, že je atraktivní i pro dnešního člověka jsou tu stále nové a nové formy řeckých bájí v knižní i filmové podobě.

Z této práce jsme se setkali spoustu zajímavých informací, například, jak vznikl svět. Chvillemi jsme byli docela šokováni, tím, jak měli spolu děti i vlastní sourozenci (Zeus a Héra), nebo dokonce matka se synem (Uran a Gaia). Naše původní očekávání se potvrdila, řecké báje jsou opravdu zajímavé. Zjistili jsme, že spoustu bájí popisuje skutečné události (potopa), nebo příběhy z různých jiných knih (Bible).

4. Použitá literatura

1. PETIŠKA, Eduard: *Staré řecké báje a pověsti*. Státní nakladatelství pro děti, 1964
2. ESTIN, Colette: *Kniha o mytologii starého Řecka a Říma*. Albatros, 1994
3. DEARY, Terry: *Děsivá literatura-Řecké báje*. Egmont, 2008
4. AMERYOVÁ, Heather: *Staré řecké báje a pověsti*, Fragment, 2007
(převyprávěno)
5. www.csfed.cz
6. <http://www.bajeapovesti.wz.cz/welcome.htm>
7. http://web.quick.cz/iveta_kulhava/KP_StRecB.htm
8. www.wikipedia.cz

5. Summary

We wrote the work about the Greek mythology. Because we like Greek mythology.

In Greek mythology there were gods, demigods and titans monsters. The Titans were powerful, but the power is up their sons for example Zeus, Poseidon and Hades. Zeus was the ruler of Heaven. Poseidon was the ruler of the seas. Hades was tricked by Zeus and ruled the underworld.

Pictures and status were inspired by the Greek mythology in the recent time. And the Greek mythology is still very popular in our time, for example in films and books.